

1922-1924 Tarihli Eytam Sandığı İdane Defterine Göre Antalya Merkez Kazasının Finansal Durumu

*Mehmet ÇANLI**

Prof. Dr., Hitit Üniversitesi, Çorum

E-Mail: mcanli4545@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3623-5568

Hilal KARAVAR

Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Antalya

E-Mail: hilalkaravar@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-3796-2649

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 03.03.2021 Kabul Tarihi / Accepted: 20.10.2021

ÖZ

ÇANLI, Mehmet; KARAVAR, Hilal, 1922-1924 Tarihli Eytam Sandığı İdane Defterine Göre Antalya Merkez Kazasının Finansal Durumu, CTAD, Yıl 17, Sayı 34 (Güz 2021), s. 583-606.

Eytam Nezareti ve sandıkları, yetimlerin sosyoekonomik haklarını korumak ve değerlendirmek amacıyla 1851'de kurulmuştur. Eytam sandıklarının sermayesi, genel olarak yetimlerin ebeveynlerinden ve mirasçılarından kalan mevcut kendi mal varlıkları olan her türlü nakit para, mücevherat, vakıf ve maaş

* Sorumlu Yazar / Corresponding author

gelirleri; bağ, bahçe, tarla, ev ve çiftlik gibi akarlardan oluşmaktadır. Bu gelirlerden nakit ve mücevherat kısmı, sandıklara aktarılarak faizle işletilmiştir. Eytam sandığına teslim edilen paralar birkaç şekilde değerlendirilmiştir. Öncelikle esnaf, tüccar, memur ve ziraatla uğraşan kişilerin ihtiyaçlarını karşılamaları için faizle borç verilmiştir. Nezaretin görevleri arasında, yetim mallarını iyi değerlendirerek ekonomiye kazandırılmasını sağlamak ve malı olmayan kimsesiz, bakıma muhtaç kimselere yardım etmek bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Antalya merkez Eytam Sandığının 1922-24 tarihleri arasında ticari hayata para arzını gerçekleştirirken tutmuş olduğu İdâne defteri incelenmiştir. Konu ele alınırken öncelikle Eytam Nezareti (Müdüriyeti) ve Sandıklarının merkez ve taşrada (Antalya) teşkilatlanmasını kısaca özetlenmiştir. Her ne kadar sandıkların en büyük müşterisi devlet olsa da incelenen konu Antalya Eytam Sandığının yetim mallarını değerlendirilmesi olduğu için sandığın bölge esnafına, tüccarına, çiftçisine ve memuruna sağladığı finans üzerinde durulmuştur. İncelediğimiz Antalya Eytam Sandığına Mahsus Teminatlı İdâne Defteri'nden, eytam sandığının işletim sistemi ve dönemin faiz uygulamaları hakkında birçok bilgilere rastlanmaktadır. Örneğin, bir kişi sandıktan nasıl borç alabilir; borç alırken, kefil nasıl gösterilir; ipotek olarak ne tür mal ve eşyalar gösterilmektedir; senedin düzenlendiği dönemde uygulanan faiz oranları ve borç sözleşmesi nasıl düzenlenir gibi sorulara İdâne defterinde cevap bulunabilmektedir.

Aynı zamanda, "Antalya Eytam Sandığından para çeken kişilerin mesleki grupları nedir?"; "Bu kişilerin çektikleri para karşılığında ne tür ipotek ve kefil göstermiştir?" gibi sorulara cevap aranmıştır. Bu sorulara cevap aranırken eytam sandıklarında tutulan idâne defterleri üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte, Antalya Eytam Sandığının 1922-24 yıllarında arasında tuttuğu İdâne defterinin fiziksel ve içerik tanıtımı yapılmıştır. İncelediğimiz deftere göre, Antalya'nın, sosyal ve ekonomik yapısının yanında finansal yapısı, alım satım işlemleri ve diğer bazı özellikleri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Antalya, Eytam Sandıkları, İdâne Defteri, Yetim

ABSTRACT

ÇANLI, Mehmet; KARAVAR, Hilal, **The Financial Status of Antalya Central Administrative District according to the Orphan Chest Debt Book dated 1922-1924**, CTAD, Year 17, Issue 34 (Fall 2021), pp. 583-606.

The Orphan Custody and Funds were established in 1851 in order to protect and evaluate the socioeconomic rights of orphans. The capital of the Eytam chests is generally accumulated from the parents and heirs of the orphans; all kinds of inherited cash, jewellery, foundation and salary incomes, which are existing assets, as well as landed properties such as vineyards, gardens, fields,

houses, farms. From these revenues, cash and jewellery were transferred to the funds and invested at interest. The money delivered to the orphan chest was utilized in several ways. First of all, it was lent with interest for tradesmen, merchants, civil servants and farmers to meet to meet their needs. Some of the duties of the Custody are to make good use of the orphans' properties and to bring them into the economy, and to help orphans and paupers who do not have any property.

In this study, the debt book kept by Antalya Orphan Fund while carrying out the supply of money to commercial life between 1922 and 1924 was examined. While dealing with the subject, firstly, the study briefly summarized the organization of the Orphan Custody (Directorate) and Funds in the center and provinces (Antalya). Although the State was the biggest customer of the funds, the focus has been the finance provided by the fund to the tradesmen, merchants, farmers and civil servants of the region, since the subject was the valuation of orphans' properties by Antalya Orphan Fund. From the Guaranteed Debt Book for Antalya Orphan Fund that we examined, many information is found about the operating system of the Orphan Fund and the interest practices of the period. For example, how could a person borrow money from a fund? When borrowing money, how could he/she provide surety? What kind of properties were given as mortgage? How were the applied interest rates and the debt agreement regulated in the period when the bill was issued? Such questions can be answered in the debt book.

In the meantime, answers were sought for questions such as what the professional groups of people who have withdrawn money from Antalya Orphan Fund were and what kind of mortgage and surety they provided in return for the money they withdrew. While searching for answers to these questions, the debt books kept in the orphan funds were emphasized. However, the physical and content introduction of the debt book kept by Antalya Orphan Fund between 1922 and 1924 was made. According to the book we examined, in addition to the social and economic structure of Antalya, its financial structure, trading transactions and some other features were revealed.

Keywords: Antalya, Orphan Chests, Debt Book, Orphan.

Giriş

Osmanlı taşra teşkilatında Teke sancağı adıyla Anadolu Beylerbeyi'ne bağlı olan Antalya, 1864 Vilayetler Nizamnamesi sonrası 1867 yılından itibaren

Konya'ya bağlı olarak sancak statüsüne getirilmiştir.¹ 1913 yılında ulaşımın ve İstanbul ile yazışmaların zorluğu nedenleriyle müstakil bir sancak haline getirilmiştir. İdari teşkilat yapısıysa 1915 itibarıyla oluşturulmaya başlanmıştır.²

1890 yılında Antalya merkez kazasının nüfusu, 25.000-26.000 civarında olduğu görülmektedir. Bu nüfusun yedi bini Rum, yedi yüz ellisi Yahudi ve ellisi Ermeni'dir.³ Bölgeye 20. yüzyılın başlarından itibaren Girit Adası'ndan ve diğer adalardan büyük göç dalgası gelmiştir.⁴ İtalyan işgal döneminde de bölge göç almaya devam etmiştir. Mondros Mütarekesinden sonra bölge Mart 1919'da İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir. İşgal döneminde İtalya bölgede okullar, hastaneler inşa etmiş ve halka yardımda bulunmuştur. Bu dönemde halka düşük faizli kredi verilmiştir. Hastane, sağlık ocağı,⁵ dispanser, eğitim kurumları ve okullar yapılmıştır. İşgal altında yaşayan halktan isteyenlere pasaport ve himaye vesikası verilmiştir.⁶ İtalya'nın yerli halka karşı bu tutumu işgal döneminde de Antalya'ya göçlerin devam etmesine neden olmuştur. Özellikle Yunan işgalinde olan şehirlerden Antalya'ya yoğun göç hareketleri yaşanmıştır.⁷ İşgal sonrasında ise Antalya'ya gelen göç hareketi durmuş, daha önce gelen iç göçmenler ve yerli gayrimüslimler şehirden ayrılmaya başlamıştır.⁸

Bölgede yaşayan halkın geçim kaynağını genel olarak tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Bu dönemde Antalya'da 546.775 dönüm hububat tarımı yapılmıştır.⁹ Ticareti ellerinde bulunduranlar gayrimüslim azınlık olmakla birlikte az da olsa yerli Müslüman ahali ticaretle uğraşmıştır. Bu dönemde Antalya

¹ Aydın Beden, "Konya Vilayet Salnamelerine Göre XX. Yüzyılın Başlarında Antalya'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı", *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu (Antalya, 22-25 Kasım 2007)*, I, Haz: Mustafa Oral, Akdeniz Üniversitesi Yayınları Yayın No: SM3, s. 178.

² Şaban Ortak, "Büyük Savaşın (I. Dünya Savaşı) Eşiğinde Antalya", *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu (Antalya, 22-25 Kasım 2007)*, I, Yayına Haz: Mustafa ORAL, Akdeniz Üniversitesi Yayınları Yayın No: SM3, s. 90-117.

³ Kemal Sayar, "Elli Yıl Önce Antalya", *Türk Akdeniz*, Cilt 1, Sayı 1, Şubat 1937, s. 10.

⁴ Ayşe Bingöl, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Antalya'da Aile Kurumu (1908-1945)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tarih Bölümü, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2019, s. 39.

⁵ Mehmet Ak, "Teke Adı ve Yöresi Üzerine", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 30, (2018), s. 1021-1022.

⁶ Mevlüt Çelebi, "Atatürk Dönemi ve Sonrasında Türkiye İtalya İlişkilerini Etkileyen Faktörler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 31, Sayı 91, (2015):101-103. Yine bu dönemde Ankara Hükümetinin itirazlarına rağmen bölgede arkeolojik araştırmalar yapılmıştır. Ankara'nın, İtalyanlar ile yaptığı müzakerelerden sonra 5 Temmuz 1921'de Antalya bölgesinde işgal kaldırılmıştır.

⁷ Muhammet Güçlü, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya Şebri (1908-1950)*, Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi, Tarih Bölümü, Ege Üniversitesi, İzmir, 1994, s. 89.

⁸ Bingöl, *agt.*, s. 39.

⁹ Güçlü, *agt.*, s. 109.

merkez kazasının ticari hayatında Ziraat Bankası, Osmanlı Bankası, İtalyan Anadolu Bankası ve İtalyan Roma Bankasının şubeleri faaliyet göstermiştir. Antalya Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı daha çok un ve buz üzerine faaliyet gösteren yüz tüccar ve sanayici kayıtlıdır.¹⁰ Bölgenin ticari hayatına finans sağlayan bankaların yanında klasik İslami ya da geleneksel yapı çerçevesinde destek sağlayan diğer bazı kurumlar da bulunmaktadır. Bunlar, Emniyet Sandığı, Memleket Sandığı, Menafı Sandığı, Orta Sandığı, Belediye Sandığı ve Eytam Sandıkları gibi kurumlardır. Bu sandıklardan Eytam Sandığı, Eytam Nezareti (Müdüriyeti) ve sandıklarınının 1851’de kurulmasından kısa bir süre sonra Antalya bölgesinde de faaliyete başlamıştır.

Bu çalışmanın amacı, 1922-1924 tarihleri arasında Antalya Eytam Sandığının tutmuş olduğu idane defterini incelemektir. Literatürde idâne defterleri ilgili çalışmaların sınırlı sayıda daha çok transkripsiyon niteliğinde olması bu çalışmayı önemli kılmaktadır.¹¹ Zira bu çalışmayla dönemin Antalya’sının sosyoekonomik yapısının yanında, finansal yapısı ve Osmanlı döneminde uygulanan para vakıflarına göre işlem yapan eytam sandıklarının son dönemdeki uygulamalarını Antalya örneği üzerinden ortaya konulacaktır.

Eytam Nezareti ile Sandıklarının Merkez ve Taşrada Teşkilatlanması

Yetimlerin sosyal ve ekonomik haklarını korumak ve değerlendirmek amacıyla Şeyhülislamlık’a bağlı olarak 1851’de *Eytam Nezareti ve sandıkları* kurulmuş; 31 Aralık 1851’deyse (7 Rebi’u’l-ı evvel 1268) nizamnamesi yayınlanmıştır.¹² Nizamnamede, Nezaretin kurulduğundan bahsedilerek görevleri maddeler halinde sıralanmıştır. Bu maddelerde, Nezaretin idari yapısından çok merkez ve taşra teşkilatlarında kurulacak olan eytam idareleri ve eytam sandıkları hakkında bilgiler mevcuttur. Eytam Nezareti yetim, deli, yaşlı, kayıp, bakıma muhtaç ve bunak gibi kişilerin sosyal ve ekonomik haklarını korumaktadır. Nezaret, daha çok sorumluluk alanına giren kişilerin sosyal hakları ile ilgilenmiştir.¹³ Eytam sandıklarıysa, bu kişilerin ekonomik hakları ile ilgilenmiştir. Eytam sandıkları, bu kişilerin para ve mallarını finansal çerçevede değerlendirerek, yetim ve diğer sorumlu olduğu kişilerin nemalandırılmasını sağlamıştır. Ek olarak malı olmayan ve yardıma veya bakıma muhtaç kişilerin

¹⁰ Güven Dinç, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Antalya’da İhracat ve İthalat”, s. 4. http://tdts.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2018/02/Cumhuriyet___in-Ilk-Yillarında-Antalyada-Ihracat-ve-Ithalat.pdf (Erişim Tarihi: 17.12.2021)

¹¹ İrfan Ünal, *167 No’lu Çanakkale Eytam Sandığına Mabsus Teminatlı İdane Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (1920-1926)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2010.

¹² *Düstur I. Tertip*, C. 1, Matbaa-i Âmire, Dersaadet, H. 1289. s. 270-274.

¹³ Hamza Keleş, “Osmanlılarda 19. Yüzyıldaki Para Vakıflarının İşleyiş Tarzı ve İktisadî Sonuçları Üzerine Bir Çalışma -Karacabey (Mihaliç) Kazası Örneği”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2001, Cilt 21, Sayı 1, s. 189-207.

bakımını da üzerine almıştır. Eytam sandıkları, kurulduğu bölgenin kalkınmasında küçük çapta finansal destek sağlayarak ekonomik katkı sağlamıştır. Ancak Nezaretin ömrü çok uzun olmamış, eleman yetersizliğinden ve ekonomik nedenlerden dolayı 1852 yılında lağvedilmiş; yerine 24 Ekim 1852 tarihinde Şeyhülislamlık'a bağlı olarak bir müdüriyet kurulmuştur.¹⁴ Tarihi süreç içerisinde taşrada nüfus yoğunluğa bağlı olarak eytam sandıkları peyderpey kurulmaya başlanmıştır. Örneğin 1866'da Ohri Sancağında, Alanya ve Antalya'da, 1869'da Tuna'da, 1871'de Bursa ve Edirne'de, 1873'te Sivas'ta kurulduğu bilinmektedir.¹⁵

Müdüriyetin görevlerini yeterince yerine getirememesi üzerine Şeyhülislamlık makamına bağlı olarak 1874 yılında Meclis-i İdare-i Emval-i Eytam kurulmuştur. Bu Meclis, bütün yetim idarelerinin ve sandıklarının kontrolünü yapan ve bir bakıma yetim idarelerinden gelen kararların temyizini yapan bir üst kurum şeklinde kurulmuştur. Meclisin ilk nizamnamesi, 3 Ekim 1874 yılında yayınlanmıştır.¹⁶ Eytam sandıklarını, eytam idaresi ve meclisinden ayrı tutmak mümkün değildir. İstanbul'da Şeyhülislamlığa bağlı olarak kurulan Eytam Nezareti veya müdüriyetinin uhdesindeki eytam sandıkları, her türlü işlemlerinden merkeze karşı sorumludur. Taşrada ise, uygun görülen kazalarda eytam idaresi Kadı'nın başkanlığında müftü, eytam müdürü ve diğer bazı kişilerden oluşturulmuştur. Eytam sandıkları da bu idarenin bünyesinde faaliyet göstermiştir. Eytam idaresi ve sandıklarının denetimi ve temyizi şeyhülislamlığa bağlı olan Eytam Meclisi tarafından yapılmıştır. Bu üç müessese, birbirini tamamlayan kurumlardır. Nizamnameleri ayrı ayrı yayınlanmış olmasına rağmen nizamnamelerin maddelerinin birbirine atıfta bulunduğu görülmektedir.¹⁷

Eytam Sandıklarında Tutulan İdâne Defterleri

Eytam idaresi ve sandıklarında birçok defter tutulmaktadır. Bunlar Yevmiye Defteri, İcmal Defteri, Yetim Gelir Gider Defterleri ve Eytam Teminatlı İdâne Defterleri gibi defterlerdir. Konumuzu ilgilendiren defterler, idâne defterleridir. *İdane*, borç/ikraz anlamına gelmektedir. Sandıklarda Eytam Teminatlı İdâne Defterleri, idâne memurları tarafından tutulmuştur. 1906 Eytam Nizamnamesinin otuz altıncı ve kırk altıncı maddelerine göre idâne kâtipleri,

¹⁴ Mehmet Çanlı, "Tarihi Süreç İçerisinde Eytam Sandıklarının Hukuki Mevzuatı ve Karşılaştığı Sorunlar (1851-1920)", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı 9/3 2020, s. 1301-1321; Furkan Şahin, *Eytam Sandıklarının Kuruluşu ve Konuyla İlgili Yasal Düzenlemeler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tarih Bölümü, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2017, s. 68.

¹⁵ Şahin, *agt.*, 2017, s. 70-74, 2.

¹⁶ *Düstur*, I. *Tertip*, C. 3, , Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet, 1329, s. 551.

¹⁷ Mehmet Çanlı, "Eytam Sandıklarının Para Arzı (İdane Defterleri) ve Sandıklardan Yetimlerin Faydalandırılması (1851-1926)", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2020, Sayı 24, Sayfa 163-193.

idânelerin kaydedilmesi işlemleriyle görevlendirilmiştir. İdâne katipleri, borçlu ve kefiller tarafından verilecek senetleri rehin alarak, gönderilmesi gereken yerlere gönderir, gelen ve giden evrakların takibini yaparlardı. Takip ettiği evrakları, idâne memurlarına teslim ederdi. Bu memurların tuttuğu defterlere, yetimin adı şöhreti (lakabı), babasının adı, ikametgâh adresi, mesleği ile yetimin malından faydalanacak kişilerin adı, mesleği, adresi, kefillerinin isimleri ve göstereceği ipoteklerini gösteren bilgiler kaydedilmiştir. Defterler gerekli işlemler yapıldıktan sonra saklanmıştır.¹⁸ Defterin her bir sayfası eytam sandığı ile borç talebinde bulunan kişiler arasında yapılmış borç sözleşmesini göstermektedir. Bu sözleşme, başlangıçta düz bir metin halinde şer'îye sicili defterlerinde diğer ilam, kassam ve hüccetlerle birlikte karışık olarak yer almıştır. Bu metin, farklı bölgelerde değişik bir şekilde yazılırken muhtemelen 1906 Eytam Nizamnamesiyle birlikte standart bir hale getirilmiştir. Aynı zamanda bu tür borç sözleşmeleri ayrı bir defterde tutulmaya başlanmıştır. Bunlara *Eytam İdanat (Teminatlı) Defteri* adı verilmiştir. Bu defterler, bazı bölgelerde matbu şekilde bastırılırken, bazı bölgelerde de standart sözleşme metnine göre kâtipler tarafından yazılmıştır. Sayfa sayısı, ortalama yüz-yüz elli sayfadan oluşmaktadır. Her bir sayfası onaylanmış ve her bir sayfa bir borçluya tahsis olunmuştur. Borç senedi şeklinde düzenlenen sayfalar, tablo halinde gösterilmiştir.

Tablonun baş tarafındaki hanelerde borçlunun kişisel bilgilerinin yanında borcu ile ilgili bilgiler yer almıştır. Bu hanelerde sırasıyla sandıktan borç alan kişinin, ipotek olarak göstereceği malın cinsini gösteren (bağ, bahçe, dükkân, ev, tarla, mağaza) bölümlerde bulunmaktadır. Daha sonraki hanelerde sırasıyla borç alan kişinin yaşadığı semt, mahallesi veya açık adresi olan sokak ve ev numarasını gösteren bir bölüm bulunmaktadır. Devamla borç alan kişi veya kişilerin isimlerinin yazıldığı hane gelmektedir. Sonraki hanelere baktığımızda, alınan borcun kaç yıllığına alındığını gösteren bir hane bulunmaktadır. Diğer hanelere baktığımızda, kaç para borç alındığı ve buna karşın ne kadar faiz vereceği hesaplanarak toplam geri ödeyeceği paranın yazıldığı hane bulunmaktadır. Rıbh-ı mülzem olarak adlandırılan hanede, eytam sandığına ödenecek paranın faiz tutarı gösterilmektedir. Bu hanede, iki rakam göze çarpmaktadır. Birincisi anaparanın gerçek faizidir. İkinci rakam, borçlunun beş yıl içerisinde sandıkla olan bütün işlemlerinde kullanılacak *ihtiyatı* şeklinde alınan paradır. Bu para, faize eklenerek her ay tahsil edilmektedir. Bu miktar, faiz tutarından daha fazladır. İhtiyat şeklinde alınan para, her ne kadar beş yıl süre içerisinde yapılacak her türlü masraflar için alınıyor ise de sigorta şeklinde de düşünülebilir (bk. Ek-1).

¹⁸ *Düstur I. Tertip*, C. 8, Başvekalet Devlet Matbaası, Ankara, 1943, s. 515-548. (1906 Eytam Nizamnamesi, Madde 46).

Kıymet-i muhammine adı altındaki hane, ipotek olarak gösterilen malların (dükkân, ev, bahçe, mağaza, tarla) parasal olarak o dönemki kıymet takdirini göstermektedir. Son hane ise, ikrazât numarası adını taşımaktadır. İlk bakışta kronolojik bir sıra gibi algılsa da değildir. Bu hane, sandıktan borç olarak verilen paranın hangi yetimin malından verildiğini göstermektedir. Eytam idaresi veya sandıklarında, her yetimin malını gösteren bir defter veya kayıt bulunmaktadır. Bu defterlerde, her yetime bir numara verilmektedir. Bu numara adı geçen haneye yazılmaktadır.

Borç senedinin ana metni, tablonun ortasında bulunmaktadır. Ana metin standart bir metindir. İçerisinde borçlunun adı, adresi, kaç para aldığı, ne kadar süre veya vadede ödeyeceği gibi bilgilerin yazıldığı boşluklar bulunmaktadır. Metin, borçlunun taahhüdü ile son bulmaktadır. Sözleşme metninin altında, metnin onaylandığını gösteren iki ya da üç tane şahidin adı bulunmaktadır. Şahitlerin, genellikle mahkemedeki görevliler olduğu görülmektedir. Şahitlerinin adının yanında borçlunun adı, eytam müdürü ve kadı'nın (naib ya da kadıya vekil olan başkatip) adı ve imzaları, parmak izi veya mührü bulunmaktadır. Metnin en altında boş kalan kısmında, alınan idâne harcı ile kaydiye harcı yazılmaktadır. Ayrıca defterlerde, mahkeme-i şer'îye muamelatına mahsus ilmühaber pulu bulunmaktadır. Bu pul, devletin adına alınan vergidir.

Antalya Eytam İdâne Defterinin Fiziksel ve İçerik Tanıtımı

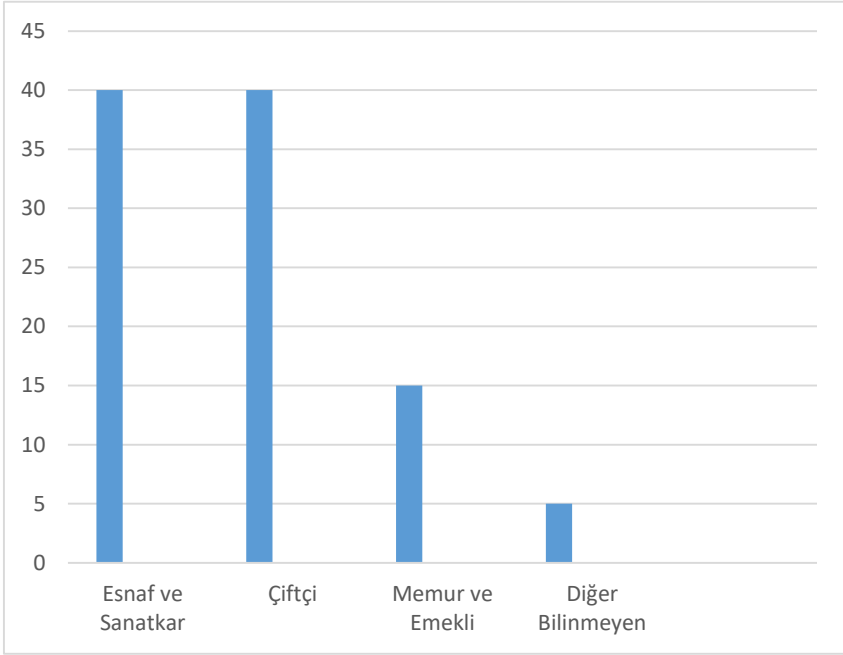
İncelediğimiz 1922-24 tarihli Antalya Eytam Sandığına Mahsus Teminatlı İdâne Defteri, toplam yüz sayfadan oluşmaktadır. Bu defter, sandık ile borçlu arasında yapılan borç senetlerinden oluşmaktadır. Her bir sayfa, bir borç senedini göstermektedir. Bu defterde veya borç senedinde, eytam sandığının işletim sistemi ve dönemin faiz uygulamaları hakkında birçok bilgiye rastlanmaktadır.

Bu dönemde Antalya merkez kazasının eytam idaresi, Kadı Mehmet Mansur Efendi, Eytam Müdürü Ali Nüzhet Efendi ve Müftü Mehmet Cemal Efendilerden oluşmaktadır. Kadı Mehmet Mansur Efendi, Ağustos 1924 tarihinde görevden alınarak yerine Antalya Asliye İkinci Reisi Şeyh Bey atanmıştır.¹⁹ Eytam sandıklarının hesaplarında geçerli olan para/kuruş hesaplaması, Şeyh Bey'den itibaren lira üzerinden hesaplanmaya başlamıştır. Eytam idaresi Şeyh Bey'in başkanlığında 1926 yılına kadar faaliyetine devam etmiştir.

Defterde, sandıktan para çeken kişilerin meslekî grupları ve çekeceği para karşılığında ne tür ipotek gösterdikleri ile ilgili bilgilerde mevcuttur. Örneğin Antalya Eytam Sandığından para çeken kişilerin büyük bir kısmını esnaf ve sanatkârlar ile memurlar oluşturmaktadır. Diğer kısmı da çiftçilerle birlikte

¹⁹ 1922-24 *Antalya Eytam İdâne Defteri*, s. 86

mesleki grubu belirtilmeyen kişilerden oluşmaktadır. İncelediğimiz Antalya Eytam İdâne Defterindeki borç senetlerinden çıkarabildiğimiz kadar Antalya'da Eytam Sandığı'ndan para çeken esnaf ve sanatkârların mesleki sınıfı şunlardır: Ekmekçi, fırıncı, bakırcı, kahvehaneci, aşçı, kasap, terzi, dişçi, çilingir, helvacı, demirci, tüccar, yağcı, kasap gibi mesleklerdir. Meslek gruplarını gösteren grafik aşağıda verilmiştir.

Grafik 1- Antalya'da Eytam Sandığı'ndan Para Çeken Meslek Grupları

Grafik 1'e göre, sandıktan para çeken grup %40'ı esnaf ve sanatkârlardır. Bunu takip eden gruplara baktığımızda çiftçiler yine %40, memur ve emekliler %15 ve diğer diye adlandırdığımız grup ise %5'tir. Bu gruplardan ikisi dikkat çekmektedir. Bunlardan biri çiftçilerdir. Sayısı çok az görünmektedir. İkincisi ise diğer diye adlandırılan gruptur. Bu grup, meslek veya lakaplarından anlaşılacağı üzere ağa, bey veya eşraf gibi kişilerdir. Bu tür kişilerin gösterdiği ipotekler ve çektiği paranın miktarının yüksek meblağlar olduğu görülmektedir. Bu kişiler her ne kadar ağa, bey şeklinde isimlendirilseler de önemli bir kısmı büyük tarım arazisini işleyen ve hayvancılıkla uğraşan kişilerden oluşmaktadır. Aynı zamanda bu kişilerin gösterdikleri ipotekler tarla, bağ, bahçe ve arsa türü mallardır. Eytam sandıklarının kuruluşundan (1851) 1915 yılına kadar memurların maaşını ipotek göstererek para çekmesi yasaktı. 1915 yılında eytam nizamnamesinde yapılan bir

değişiklikle bu yasak kaldırılarak memurlara maaşının üç katı kadar para çekmesi kuralı getirilmiştir.

Eytam sandıklarından faydalandırılan bu mesleki gruplar içerisinde Müslim-gayrimüslim veya erkek kadın ayırımı yapılmamıştır. İncelediğimiz dönemde de Antalya’da bu durum açıkça görülmektedir. Örneğin 1922 yılında sandıktan gayrimüslim olarak para çeken beş kişi bulunmaktadır. Bu kişiler, Antalya’nın Rağbetiye ve Teşvikiye mahallelerinde oturmaktadır. Sandıktan çektikleri paranın toplam miktarı 1525 liradır. Sandıktan son olarak 22 Ağustos 1922 tarihinde gayrimüslim bir kişi para çekmiştir.²⁰ Antalya’da gayrimüslimler, Mudanya Mütarekesi sonrasında 12-18 Ekim 1922 tarihinden itibaren şehri terk etmeye başlamıştır. Geri kalanlar ise, daha sonra 1924-29 yılları arasında mübadeleye tabi tutulan Rumlar bölgeden ayrılmışlardır.²¹ Sandıktan para çeken gayrimüslimlerin mesleklerine baktığımızda hepsinin esnaf olduğu görülmektedir.

Eytam sandıkları, para arzında müslim-gayrimüslim ayırımı yapılmadığı gibi kadın-erkek ayırımı da yapılmamıştır. Antalya Eytam Sandığı’ndan para çeken kişilerin büyük kısmını erkekler oluşturmaktadır. Bununla birlikte kadınlar da sandıktan para çekmiştir. Sandıklardan para çeken erkek ve kadının üzerinde ipotek gösterebileceği bir malı olması gerekmektedir. Örneğin Antalya Eytam Sandığı’ndan müstakil olarak para çeken kadın sayısı 22 kişidir. Bununla birlikte erkek ve kadın olarak müşterek tapu veya ipotek gösteren kadınların sayısı da 12 kişidir.

Antalya Eytam Sandığının Para Arzı İşlemleri ve Gösterilen İpotek ve Kefiller

Eytam sandıklarından bir kişiye borç olarak verilecek paranın sınırı konusunda herhangi bir limit yoktur. Konu ile ilgili 1851 Eytam Nizamnamesi’nde, *sandıkta biriken paranın miktarı yirmi beş bin kuruştan fazla ise para, sarraflar kumpanyasına verilerek değerlendirilmesi yapılır* şeklinde bir ifade bulunmaktadır.²² Bu Nizamnamede, sandıktan borç alacak kişiler konusunda yetimin vasisi ve yakınlarının sandıktan para çekmesi yasaklanırken, 1906 Eytam Nizamnamesinde yetimin velisi ve vasisi konusunda bazı ayrıcalıklar getirilmiştir. 1906 Eytam Nizamnamesinin 44. maddesinde sandıktan borç para alacak olan yetimin velisi ve vasisine beş bin kuruşa kadar kefilsiz para verilebileceği belirtmektedir. İpotek ve kefil göstermesi karşılığında ise en fazla on bin kuruşa kadar borç verilebileceği ifade edilmektedir.²³

²⁰ 1922-24 *Antalya Eytam İdane Defteri*, s. 16

²¹ Bingöl, *agf.*, s. 39.

²² *Düstur I. Tertip*, C.1, s. 276-277.

²³ *Düstur I. Tertip*, C. 8, s. 515-548. (1906 Eytam Nizamnamesi, Madde 44).

Bu bölümde eytam sandıklarından para nasıl çekilir? Para çekmek için hangi belgeler gereklidir? Sandık ile müşteri arasında yapılan sözleşme nasıl düzenlenirdi? Müşteri, sandığa borcunu ödemediği takdirde ne tür işlemler yapılırdı? gibi sorulara cevap aranacaktır.

Sandıktan borç para talebinde bulunacak kişiler, öncelikle kefil ve ipotek göstermek zorundadırlar. Müşteri, kefil belgesi için mahkemeye başvurarak belge almaktadır. İpotek belgesi için ise belediyeye müracaat edilerek ipotek gösterilecek malın bedeli için takdir belgesi hazırlatılırdı. Kefil ve ipotek belgeleri hazırlandıktan sonra talipli, evraklarla birlikte yerel şer'î mahkemeye başvurmaktadır. Başvurusu mahkemeden olumlu onaylandıktan sonra talipliye, eytam müdürünün huzurunda para en geç on beş gün içerisinde teslim edilirdi. Borç verme ile ilgili bütün evraklar, borcun tamamen ödenmesine kadar sandıkta saklanırdı.²⁴ Para, teslim edilmeden önce sandık ile talipli arasında borç sözleşmesi imzalanmaktadır.

Eytam sandığından borç alan kişiler, aldıkları borca karşılık ipotek göstermişlerdir. İpotek, altın mücevherat olabileceği gibi tarla veya herhangi bir gayrimenkul de olabilmektedir. Başlangıçta ipotek, borç alınacak meblağın bir buçuk katı gösterilirken, ipoteğin kıymet takdiri de tahminçiler tarafından yapılmıştır.²⁵ 1851 ve 1906 Eytam Nizamnamelerine göre, herhangi bir usulsüzlüğü veya kayırmacılığı önlemek amacıyla yetim idaresinde görevli kişilerin sandıklardan borç para alması yasaklanmıştır. 1906 Eytam Nizamnamesinde ipotek oranı, iki katına çıkarılmıştır. 1906 Eytam Nizamnamesinin 45. maddesine göre, ipotek olarak gösterilen malın üçte biri oranında sandıktan borç alınması kararlaştırılmıştır. İpotek olarak gösterilen gayrimenkul malın değeri, belediyece kıymet takdiri yapılmıştır.²⁶ 1915 yılında çıkarılan bir kararname ile de sandıktan alınacak paraya karşılık gösterilecek ipoteğin oranı üç katına çıkarılmıştır.²⁷

Antalya Eytam Sandığı'nda borç alma karşılığında gösterilen ipoteklerde, genel olarak nizamname şartlarına uyulmuştur. İpotek olarak gösterilen gayrimenkullerin genelinin ev, bahçe, tarla ve dükkânlardan oluştuğu görülmektedir. Bunun yanında fırın, kahvehane, arsa, mağaza, un değirmeni ve emlak kira geliri olarak da ipotek gösterilmiştir. Bir tane de altın küpe ve bilezik görülmektedir.

İncelediğimiz dönemde ipotek karşılığı gösterilen ev ve dükkânların bedelleri, bir bakıma bu dönemde bunların rayiç bedellerini göstermektedir.

²⁴ *Düstur I. Tertip*, Cilt 8, s. 515-548. (1906 Eytam Nizamnamesi, Madde 46).

²⁵ *Düstur I. Tertip*, Cilt 1, s. 276-277.

²⁶ *Düstur I. Tertip*, Cilt 8, s. 515-548.

²⁷ *Düstur II. Tertip*, Cilt 7, Başvekalet Devlet Matbaası, Ankara, 1941, s. 761-762.

Belediyece rayiç bedeli tespit edilen bazı gayrimenkullerin fiyatları şöyledir: Antalya Rağbetiye Mahallesi'nde bahçeli bir evin fiyatı 1300 liradır.²⁸ Şeyh Sinan Mahallesi'ndeki içinde su kuyusu bulunan bir ev ise, 900 liradır.²⁹ Bali Bey Mahallesi'ndeki bir fırının fiyatı 1250 lira³⁰ iken Rağbetiye Mahallesi'ndeki diğer bir fırının fiyatı ise, 1500 liradır.³¹ Bu dönemde Antalya bölgesi sürekli iç göç almıştır. Yunan işgal bölgesi ve diğer işgal bölgelerinden kaçan yüzlerce kişi buraya gelmiştir. Bu yüzden dolayı ev fiyatları ve kiralara yüksek seyretmiştir.³²

Sandıktan para çekmenin şartlarından bir diğeri de kefil göstermedir. Kefil, üç kişi gösterilmektedir. Kefil sayısı sonraki yıllarda ikiye düşürülmüştür. Kefillerin güvenilir olmasına dikkat edilmiştir. Gösterilen kefillerin, makam ve mevkilerine bakılmadan, parayı ödeyebilecek maddi durumunun iyi olup olmadığına önem verilmiştir. 1906 yılına kadar kefiller borç sözleşmesinde yer almıştır. Buna mukabil ipotek gösterilen mallar ise borç sözleşmesinde yer almamıştır. 1906 yılından sonra borç sözleşmesinde kefiller gösterilmezken, ipotekler gösterilmeye başlanmıştır. Nizamname şartlarına uygun olarak kefillerden, kefâlet senedi alınarak sandıkta saklanmaya başlanmıştır. İncelediğimiz Antalya Eytam İdâne Defteri'nde ipotek ve değeri gösterilirken kefiller gösterilmemiştir.

Borç Sözleşmesi

İpotek ve kefil belgeleri düzenlendikten sonra müşteri, yerel şer'îye mahkemesi aracılığıyla sandığa müracaat etmektedir. Müracaat olumlu onaylandıktan sonra sandık ile müşteri arasında borç sözleşmesi yapılmaktadır. Bu sözleşme, başlangıçta düz bir metin halinde şer'îye sicili defterlerinde diğer ilam, kassam ve hüccetlerle birlikte karışık olarak yer almıştır. Bu metin, farklı bölgelerde değişik yazılırken muhtemelen 1906 Eytam Nizamnamesi ile standart bir hale getirilmiştir. Aynı zamanda bu tür borç sözleşmeleri ayrı bir defterde tutulmaya başlanmıştır. Bu defterler, bazı bölgelerde matbu şeklinde bastırılırken, bazı bölgelerde de standart sözleşme metnine göre kâtipler tarafından yazılmıştır.

Yukarıdaki bölümde belirttiğimiz gibi borç sözleşmesi tablo halinde düzenlenmiştir. Tablonun baş tarafında borçlunun kişisel bilgilerinin yanında borcu ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Borç senedinin ana metni, tablonun ortasında bulunmaktadır. Ana metin standart bir metindir. İçerisinde borçlunun adı, adresi, kaç para aldığı, ne kadar süre veya vadede ödeyeceği gibi bilgilerin

²⁸ 1922-24 *Antalya Eytam İdâne Defteri*, s. 7.

²⁹ 1922-24 *Antalya*, s. 22.

³⁰ 1922-24 *Antalya*, s. 1

³¹ 1922-24 *Antalya*, s. 2.

³² Güçlü, XX. *Yüzyılın İlk Yarısı*, s. 89.

yazıldığı boşluklar bulunmaktadır. Metin, borçlunun taahhüdü ile son bulmaktadır.

Sözleşme metnine göre, sandıktan borç alacak kişinin, eytam müdürünün huzurunda ve yerel kadı veya naibinin gözetiminde borç alacaklarını beyan etmesi gerekmektedir. Alacağı anaparayı altışar aylık eşit taksitlerle ödemesi gerekmektedir. Örneğin borcu bir yıllığına alacaksa iki taksitte, iki yıllığına alacaksa dört taksitte, üç yıllığına alacaksa altı taksitte ödeyecektir. Bununla ilgili olarak borçlu, ödemeyi bu şekilde yapacağını taahhüt ettiğine dair bir senet imzalamaktadır.

Faiz ödeme işleminin başlatılması, borcun alındığı tarihi müteakip aydan itibaren başlatılmaktadır. Eytam sandıklarından borç alan kişilerin aylık ödemeleri 1881'den sonra Rumi takvim yerine Miladi takvimin aybaşı ödeme tarihi kabul edilmiştir. Bu durum, 19 Aralık 1881 tarihinde "*Bî Kudret Medyûnların Bin Sekiz Yüz Altmış Altı Sene-i Milâdiyesinden Mukaddem Eytâm Sandıklarına Olan Düyûnât-ı Atıklarına Dâirdir.*"³³ adlı bir irade ile gerçekleşmiştir.

Sandıktan alınan anaparanın faizi ve masrafları (ihtiyat), kaç yıl vade ile alınırsa alınsın altmış aya veya beş seneye taksim edilmektedir. Borçlu, taksitlerden biri ödenmediği takdirde imzaladığı senette ipotek olarak gösterdiği malların satılacağına dair taahhütte bulunmaktadır. Bunun için de borçlu, sözleşme metninde ipotek malının satılmasına dair eytam müdürüne yetki vermektedir. Aynı zamanda borcun bitimine kadar ipotek gösterdiği malı başkasına satmayacağı veya devretmeyeceğine dair taahhütte bulunmaktadır. Aynı zamanda borçlu senet imzalarken, herhangi bir doğal afet sonucunda bile olsa ipotek gösterilen mallarda bir zarar oluşursa, bu zararın masraflarının ihtiyat veya masraflar akçesi olarak belirlenen bir miktar paradan karşılanacağına dair taahhüdünde tekrarlamaktadır. İhtiyat akçesi şeklinde alınan para bir bakıma sigorta bedelidir. Buradaki ihtiyat ya da sigorta diye adlandırdığımız para, borçlunun değil sandığın menfaatlerini korumaktadır. Bunun için borçlu olan kişi eytam müdürünü, kadıyı ve müftüyü vekil tayin etmektedir.

Sözleşme metni, bu şartlarda kabul edildiğine dair bir ifade kullanılarak sonuna tarih atılarak bitirilmektedir. Sözleşmenin altında şahitler, borçlu, eytam müdürü ve kadı veya naibin mühür ve imzaları bulunmaktadır. Yine sözleşmenin altında mahkeme-i şer'îye muamelatına mahsus ilmühaber pulları (vergi) bulunmaktadır. Sözleşme metni üzerinde idâne harcı ve kaydiye harcı hesaplanarak yazılmıştır.

Müşteri, bu şekilde sandıktan para çektiği parayı ödemez ya da ödeyemez ise, sözleşme şartları uygulanmaktadır. Bu durumda borcun bitmesine bir ay kala

³³ *Düstur I. Terîp*, Zeyl C. 4, Matbaa-ı Osmaniye, Dersaadet, 1302, s. 187.

eytam müdürlüğünce, borçluya bir ihtarname gönderilmektedir. İhtarname, kişinin borcu olduğu ve borcunu ödemesi gerektiği hatırlatılırdı. Aynı zamanda borçluya, borcunu ödeyip ödemeyeceği sorulurdu. Eğer kişi, borcunu ödemeyecek olursa, ipoteklerinin satılacağı kendisine bildirilirdi. Borçlu, kayıp veya başka bir yere gitmiş ise, borcun son ödenme tarihine kadar beklenirdi. Eğer ödeme yapılmaz ise, borçlunun ipotegi gazete ilanı ile satılırdı. Masrafları da borçluya ait olurdu.³⁴ İpoteklerin satış işlemleri son ödeme tarihinden itibaren en geç bir ay sonrasında yapılırdı. 1915 tarihinden itibaren bu süre, beklenmeden hemen satılırdı.

Bu süreçte, yetimin zarar görmemesi için sandığın alacağı para, altın ve gümüşe çevrilmiştir. Bununla ilgili daha önce 1880³⁵ ve 1881³⁶ yıllarında borçlar ile ilgili çıkarılan iki ayrı irade ile sandığın alacağın altın ve gümüşe endekslenmiştir. Bu kararlar, 1906 Eytam Nizamnamesi'nde de yer almıştır. İpotekler iki ay süresince üç defa satışa çıkarılırdı. Ancak satışa çıkarılan rehinlere talip bulunmaz ise, bu rehinler eytam sandıklarına devredilirdi. Borçlu, borcuna karşılık tekrar senet yenilemek isterse, borcunu tamamen ödemesi gerekmektedir.

Sandığa borcunu ödemeyen kişi ve kefillerine, İcra Kanunu'nda 7 Ağustos 1907 tarihinde yapılan bir değişiklikle³⁷ ceza olarak hapis cezası verilmiştir.³⁸ Borcunu ödemeyip hapis cezası alan kişilerin, bir daha sandıktan para çekmesi yasaklanmıştır. Sandıktan borç para alan kişi, eğer borcunu ödemedi vefat ederse, kalan borcunun geri ödeme süresi beklenmeksizin terekesinden alınmaktadır. İncelenen defterde, sandıktan borç aldığı halde ödemeyen ya da takibe uğramış kişilere dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

Antalya Eytam Sandığının Faiz Oranı ve Wade Uygulaması

Eytam sandıklarında faiz uygulaması 1851 Eytam Nizamnamesine göre, yıllık %15'ten verilmesi, talipli bulunmazsa %12'ye kadar verilmesi olarak kararlaştırılmıştır.³⁹ Ancak 1876 yılında I. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra ortaya çıkan ekonomik kriz nedeniyle faiz oranı bir emirle üç yıl süre ile %9

³⁴ *Düstur I. Tertip*, Cilt 8, s. 515-548. (1906 Eytam Nizamnamesi, Madde 50).

³⁵ *Düstur I. Tertip*, Zeyil Cilt 1, Dâr-ı Matbaa-ı âmire, İstanbul, 1298, s. 1-5.

³⁶ *Düstur I. Tertip*, Zeyil Cilt 1, s. 1.

³⁷ *Düstur I. Tertip*, Cilt 7, s. 863-864.

³⁸ *Düstur I. Tertip*, Cilt 8, s. 515-548. (1906 Eytam Nizamnamesi, Madde 52).

³⁹ *Düstur I. Tertip*, Cilt 1, s. 270-274.

olarak uygulanmıştır.⁴⁰ Örneğin 1892-1897 yılları arasında Antalya Eytam Sandığı'nda yıllık faiz oranı %12 olarak uygulanmıştır.⁴¹

1906 Eytam Nizamnamesinin kırk üçüncü maddesine göre, faiz oranının arz-talep doğrultusunda şekilleneceği belirtilerek herhangi bir yüzde rakam verilmemiştir.⁴² Arz-talep doğrultusunda şekillenen faiz oranları, eytam sandıklarında genelde %15 civarında olmuştur. Talebin fazla olduğu durumlarda bu oranın %16'ya kadar çıktığı görülmektedir. Talebin az olduğu durumlarda %9 ve %10 civarında borç verildiği olmuştur. Düşük faizle borç vermenin, daha çok Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve sonrasında uygulandığı görülmektedir.

I. Dünya Savaşı döneminde, sandıklarda uygulanan faizin yüksek olmasından dolayı 14 Mart 1914 tarihinde Ziraat Bankası ile Şeyhülislamlık bir protokol yapmıştır. Protokole göre sandıklar, paralarını Ziraat Bankasına yatıracak ve banka, sandıkların parasını %6 faiz ile işletecekti.⁴³ Ancak savaşın ağır yükü ve akabinde başlayan Mütareke döneminde sandıklar genel olarak bu uygulamaya uymayarak eski usulden para satmaya devam etmiştir. Bu karara uymayan veya sandıktaki paraları Ziraat Bankasına yatırmayıp para arzına devam eden sandıklarından biri de Antalya Eytam Sandığı'dır. Milli Mücadele ve sonrası dönemde, Ankara Hükûmeti, başlangıçta eytam sandıklarına bir süre müdahale etmemiştir. İlerleyen zamanlarda, Ankara Hükûmeti, Eytam İdaresi ve Sandıklarınının 1906 Eytam Nizamnamesine göre işlem yapmasına müsaade etmiştir.

İncelediğimiz dönemde Antalya Eytam Sandığı'nda para arzı, genel olarak yıllık %9 ile yapılmıştır. 16 Ağustos 1924 tarihinden itibaren yıllık faiz oranı %12'ye çıkarılmıştır.⁴⁴ Bu oran, yetimin eline geçmektedir. Bu oran, eytam nizamnamesinde adı geçen ve Osmanlı Devleti'nde kurulan para vakıflarında uygulanan temel mantık çerçevesinde uygulanan orandır. Eytam nizamnamelerinde adı geçmemesine rağmen, anapara faizinin yanında *ihtiyat* adı altında başka bir para daha alınmıştır. Bu para borçlunun, sandığa olan borcunu ödeyinceye kadar olan masraflar adı altında kesilmiştir. İhtiyat kesintisi, vadeye göre değişmektedir. Örneğin, bir yıl vade ile çekilen paradan alınan %9'luk ana faize karşılık %36'lık bir oranda kesinti yapılmıştır. Bu paranın ana faizi olan %9'u yetime verilirken, %36'sı sandığa kalmıştır. Yine İki yıl vade uygulanan

⁴⁰ *Düstur I. Tertip*, Zeyil Cilt 4, s. 187 ...

⁴¹ Nurdan Çetinkaya, *XLI Numaralı Antalya Şer'îye Sicili Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi 1309-1315 (M.1892-1897)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2012, s. 50.

⁴² *Düstur I. Tertip*, Cilt 8, s. 515-548. (1906 Eytam Nizamnamesi, Madde 43).

⁴³ T.C. *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi*, CB. DA, BEO, 004651-348825-002-001. 1. (6 Ağustos R. 1336-6 Ağustos 1920).

⁴⁴ *1922-24 Antalya Eytam İdane Defteri*, s. 88.

paranın ana faizi %18'dir. Bu orandan başka %27 ihtiyat kesilmiştir. Üç yıl vade de ise, anapara faizi %27'dir. İhtiyat kesintisi ise %18'dir. Verilen örnekten hareketle sandıkta uygulanan anaparanın faizi yıllık %9 olarak sabit kalırken, ihtiyat kesintisi vadeye göre değişmektedir. Buna göre yetim, sürekli aynı parayı yani yıllık %9'u alırken sandığın geliri ise, bir yıllık vadede %36, iki yıllık vadede %27 ve üç yıllık vadede ise %18 olarak değişmiştir. Grafik 2'de görüleceği üzere Antalya'da incelediğimiz dönemde, sandıktan verilen para, ağırlıklı olarak bir yıl vade ile verilmiştir.

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle genel bir değerlendirme yapıldığında, Eytam Nizamnamesi'nde belirtilen arz talep doğrultusunda şekillenen yıllık %9 ila %15 arasındaki faiz oranına, ihtiyat olarak kesilen oranı da eklendiğinde toplamda yıllık faiz oranı %45'e yükselmektedir. Örneğin, yıllık %9 ile yapılan para arzında genel toplamda faiz oranı, yıllık %25 ila %45 arasında değişmektedir. Yıllık %12 ile yapılan para arzında ise, ihtiyatla birlikte faiz oranı bir yıllık vadede %60'a çıkmaktadır. Antalya Eytam Sandığının 1922-1924 tarihleri arasında tutmuş olduğu eytam İdâne defteri çerçevesinde Antalya Eytam Sandığı, sandığın para arzından ve elde edilen diğer gelirleri genel olarak değerlendirdiğimizde aşağıda bilgilere ulaşılmaktadır. Antalya Eytam Sandığı, işgal döneminde gerek İstanbul hükümetlerinin ve gerekse Ankara Hükümetinin sandıklarla ilgili almış olduğu kararlara uymayarak 1906 Eytam Nizamnamesinin kurallarına göre işlem yapmıştır. Bütün eytam sandıklarında olduğu gibi Antalya Eytam Sandığının sermayesi, yetimlerden kalan menkul ve gayrimenkul mallardır. Bu mallardan nakit paralar, sandıkta saklanarak arzı yapılmıştır. Gayrimenkuller ise, sandığın gözetiminde vasiler tarafından işletilerek gelir elde edilmiştir. Her yetim için sandıkta ayrı bir defter tutularak gelir ve gideri kaydedilmiştir. Bu dönemde Antalya'da yetimlerin nakit ve gayrimenkullerinin tamamının ne kadar olduğunu tespit etmek incelediğimiz deftere göre mümkün değildir. Bu tür mallar, yetimlerin gelir ve giderlerinin kaydedildiği defterlerin tamamının incelenmesi gerekmektedir. Ancak incelenen İdâne defterinde bazı ipuçlarına rastlamaktayız.

İncelenen deftere göre, Antalya Eytam İdâne Sandığından yaklaşık iki yılda toplam yüz adet para arzı işlemi yapılmıştır. Bu işlemlerden on altısı farklı yetimin nakit parasından arzı yapılırken geri kalan kısmı ise, aynı yetimin malından para arzı yapılmıştır. Bu durumu sandık borç sözleşmesi tablosunun en son hanesinde ikrazât numarasından tespit etmekteyiz. İkrazât numarası, hangi yetimin malından borç verildiğini göstermektedir. Eytam idarelerinde her yetim için ayrı bir kayıt numarası ve defter tutulmuştur. Bu dönemde en çok para arzı yapılan yetimin kaydı, Antalya Eytam İdaresi'nin yetim gelir gider defterine on iki numara olarak kaydedilmiştir. İsmi verilmemiştir. İdâne defterine göre, on iki numaralı yetimin yüz on iki kayıtlı malı bulunmaktadır. Bu

yetimin parası, incelediğimiz dönemdeki sandığın arzını yaptığı paranın yüzde seksenini oluşturmaktadır. İkrâzât numarasından hareketle incelenen defterde, gayrimüslimlerin borç aldığı paraların sahiplerinin her biri farklıdır.

Antalya Eytam Sandığının yetim mallarından başka diğer bazı gelirleri de vardır. Bunlar tereke eşyasının satımından alınan harç, dellâliye harcı, idâne harcı, muhasebe harcı, faiz gelir makbuzlarından alınan harç, hazine borçları nemalarından alınan harç, ipoteklerin satımından alınan harç, mahkeme harcı ve kaydiye harcı gibi harçlardır. Bu harçların yanında bir de devletin aldığı vergi bulunmaktadır. 1906 tarihli Eytam Nizamnamesine göre, yetimin emlak arazi ve akarından başka, satılacak tereke eşyasından binde yirmi dellâliye harcı alınmaktadır.⁴⁵ Mahkemede yazılan terekelerden masraflar çıkarıldıktan sonra mirasçılar arasında taksim olunan paranın toplamından, vergi olarak kuruşta bir para vergi alınmıştır. Eytam malından borç alınan paraya karşılık, taşınır malları rehin edildiğinde binde bir kuruş, taşradaki devlet arazisini işletenlerden binde beş kuruş, kefile borç alınırsa binde on kuruş vergi tahsil edilmiştir. Borç yenilemesinde de aynı para alınmıştır. İdâne kayıtları için kayıt parası olarak binde bir kuruş bedel biçilmiştir. Kayıt silinmesi halinde para alınmazken belediyece de yapılan işlemler karşılığında bir kuruş ilmühaber parası alınmıştır.⁴⁶

Veraset ispatı ilamı ve hüccetlerinde, miktara göre kuruşta yarım para harç; yetimin üzerinde bulunan emlakın satışı için, verilen izinnameden bin kuruş da beş kuruş harç alınmıştır. Tereke ile ilgili her türlü evrakın ikinci nüshasından harç alınmazdı. Kâğıt parası olarak elli kuruş harç alınır. Vasi tayini ve nafaka takdiri gibi işlemlerden para alınmayarak sadece kâğıt parası olarak beş kuruş, yazıcı için de anapara üzerinden bindelik bir ücret kaydiye harcı alınır.⁴⁷ Tereke yazımları için özel harç alınmazdı. Kâtipler, özel olarak olay mahalline giderlerse şehir içinde elli kuruş, şehir dışında uzaklığa göre yüz ila yüz elli kuruş özel harç alırlardı.⁴⁸

İncelenen Antalya İdâne Defteri'ne göre, alınan bu harçlardan bir kısmı gösterilmiştir. Örneğin, bazı borç sözleşmelerinde gösterilen İdâne harcı ve kaydiye harcı, binde bir oranında kesilmiştir. Aynı zamanda devlet adına vergi ise binde iki oranında tahsil edilmiştir. Devletin aldığı vergi, her sözleşmenin altında damga pulu şeklinde yapııştırılmıştır. Eytam sandığında alınan yukarıda isimlerini saydığımız harçların yanında sandığın para arzında anaparanın faizinin

⁴⁵ *Düstur I. Tertip*, Cilt 8, 1943, s. 515-548. (1906 Eytam Nizamnamesi, Madde 6).

⁴⁶ *Düstur I. Tertip*, Cilt 8, 1943, s. 515-548. (1906 Eytam Nizamnamesi, Madde 95, 96).

⁴⁷ "Askeriye mensubu olan kişilerin yetimlerinden her hangi harç alınmayacaktır." (Madde 113).

⁴⁸ *Düstur I. Tertip*, Cilt 8, 1943, s. 515-548. (1906 Eytam Nizamnamesi, Madde 103, 104, 105, 106, 108)

yanında ihtiyat adı altında masraflar için bir para alınmaktadır. Bu para, diğerk harçlardan ayrı olarak ödemelerin devam ettiği süre içerisinde muhtemel masraflar için alınan para şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Alınan diğerk harçların toplamı hakkında İdâne defterinde bilgi verilmezken, ihtiyat adı altında kesilen paralar hakkında bilgiler bulunmaktadır. Antalya merkez kazasında, 1922-1924 yılları arasında tutulan İdâne defterine göre, eytam sandığının yaklaşık iki yılda yapmış olduğu işlemlerde kullanılan para miktarının dökümü aşağıda verilmiştir:

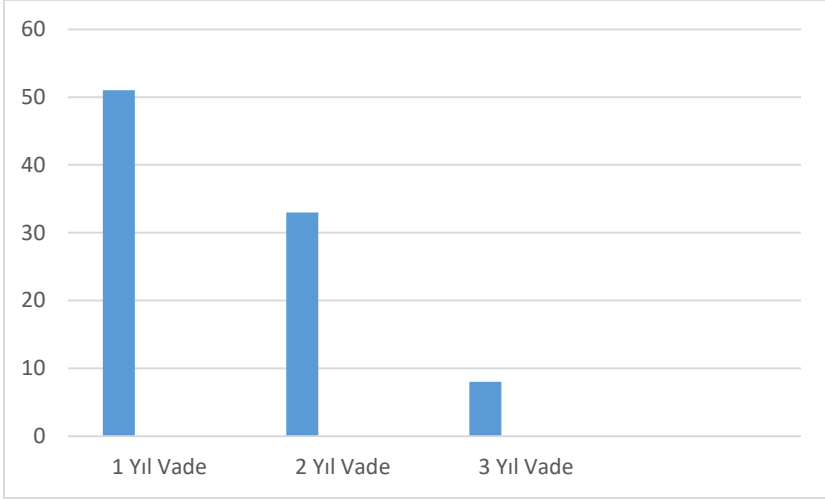
Yıl	Yetimin parası	Yetimin Aldığı Faiz	Sandığın Kazandığı (İhtiyat)
1922	12.115	1873,72	3415,22
1923	17.457,75	2638,54	5007,72
1924	14.351	1840,95	5202,68
Genel Toplam	43.923,75	6353,21	13.625,62

Tablo 1- Antalya Eytam Sandığı'nın 1922-1924 Yılları Arasında Yaptığı İşlemlerde Kullanılan Para Miktarları (Fiyatlar lira cinsindedir)

Tablo 1'e göre, Antalya Eytam Sandığı iki yıl içerisinde yetimlerin parasından yaklaşık kırk dört bin lirayı piyasaya arz etmiştir. Bu dönemde Antalya'da faaliyet gösteren birkaç şirketin sermayesi bin-bin beş lira arasında olduğu göz önünde bulundurulursa, sandığın piyasaya arz ettiği para ciddi bir rakamı ifade etmektedir. Yetimler bu paradan altı bin üç yüz elli üç kúsur lira faiz elde etmiştir. Buna mukabil sandığın vergiler hariç ihtiyat adı altında kazandığı para on üç bin altı yüz yirmi beş kúsur liradır. Verilen bu rakamlar, Antalya Eytam Sandığının para arz ve talep doğrultusunda gerçekteşen işlemlerden oluşmuştur. Yetimler, bu toplam paradan %14,47 oranında kar elde edebilmiştir. Buna karşılık, eytam sandığı ise, %31 oranında kar elde etmiştir. Sandıktan arz edilen anaparadan elde edilen yetimin ve sandığın geliri de hesaplandığında yaklaşık altmış dört bin liralık bir işlem yapıldığı görölmektedir. Her ne kadar Antalya Eytam Sandığı çok fazla işlem yapmamasına rağmen piyasaya arz ettiği para miktarı, bu döneme göre çok büyük rakamdır. Sandığın elde ettiği gelirden eytam idaresi ve sandığında çalışan görevlilerin ücretleri ve kimsesiz kişilere yardım edilmiştir.

Eytam sandıklarında uygulanan vade konusuna baktığımızda başlangıçtan son döneme kadar olan dönemde genel olarak para arzı, üç yıllığına yapılmıştır. Bu süre, 9 Ekim 1915 tarihinde çıkarılan bir kararname ile beş yıla

çıkarılmıştır.⁴⁹ Ancak Antalya Eytam Sandığı'nda beş yıllık vade ile para arzı yapılmamıştır. Vade miktarları aşağıdaki Grafik 2'de verilmiştir.

Grafik 2- Antalya Eytam Sandığında Uygulanan Vade Oranları

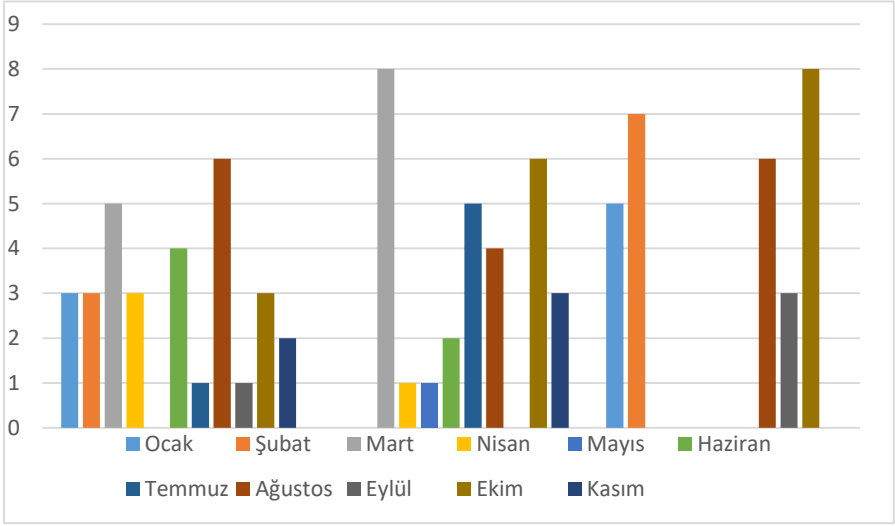
Grafik 2 incelendiğinde, Antalya Eytam Sandığı'nın toplam yüz adet para arzından elli bir adedi bir yıllığına, otuz üç adedi iki yıllığına ve sekiz adedi de üç yıllığına yapılmıştır. Bir yıllık vade, ağırlıklı olarak 1922 ve 1924 yılında yapılan arzda uygulanmıştır. 1923'te ise iki ve üç yıllık vade ile para arzı yapılmıştır.

16 Ağustos 1924 tarihinden itibaren sandığın para arzı, bir yıl ile sabitlenmiştir. Bu tarihten sonra sandıktan verilen paralarda para-kuruş hesabı bırakılarak lira üzerinden işlem yapılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda faiz oranı da yıllık %12'ye çıkarılmıştır. Bu orana karşılık sandıkça kesilen ihtiyat oranı ise, yıllık %48'e yükselmiştir. Genel toplamda faiz oranı ise, yıllık %60 çıkmıştır.

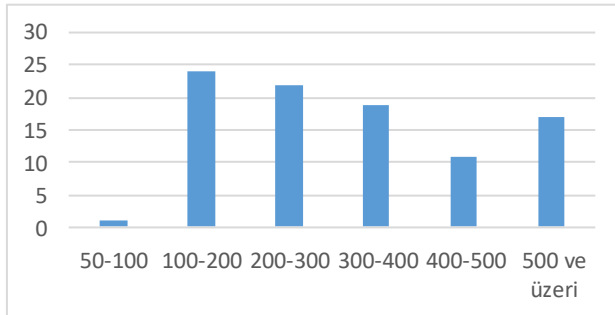
Antalya Eytam Sandığı'nın 1922-24 Yıllarında Ay/Yıllara ve Miktarla Göre Para Arzı

Grafik 3'te incelediğimiz dönemde Antalya Eytam Sandığı'nın aylara göre para arzına yer verilmektedir. Buna göre, Antalya Eytam Sandığında 1922 yılında toplam otuz yedi adet işlem yapılmıştır. Ay bazında sandık üç dört işlem yapmıştır. Mayıs ve aralık aylarında altışar işlem yapılmıştır. 1923 yılında toplam otuz beş işlem yapılmıştır. Bu yılda da ortalama aylık üç adet işleme tekabül etmektedir. 1924 ise toplam yirmi dokuz işlem yapılmış olup, sadece beş ayda işlem yapılmıştır. Sandıktan müşterilere arz edilen para miktarlarına baktığımızda, genel olarak yüz ila dört yüz lira arasında olduğu görülmektedir.

⁴⁹ *Düstur II. Tertip*, Cilt 7, Başvekalet Devlet Matbaası, Ankara, 1941, s. 761-762.

Grafik 3- Antalya Eytam Sandığının Aylık İşlem Sayısı

Grafik 4- Antalya Eytam Sandığı'ndan 1922-1924 Yıllarında Arz Edilen Para Miktarı Oranları (Rakamlar lira üzerinden verilmiştir)

Grafik 4'e göre, sandıktan arz edilen para miktarının dağılımı şöyledir: Bir müşteri, sandıktan yüz lira çekmiştir. Yüz ila iki yüz lira arasında yirmi dört adet, iki yüz ila dört yüz lira arasında yirmi iki adet, üç yüz ila dört yüz lira arası on dokuz adet, dört ila beş yüz lira arası on bir kişiye para arz edilmiştir. Beş yüz lira ve yukarısında ise, on yedi kişi para çekmiştir. Dört yüz ve yukarısında para arz edilen rakamlar veya kişiler daha çok ağa, bey ve büyük işletme sahipleridir.

Antalya Eytam Sandığı, incelenen dönemde İstanbul ve Ankara hükûmetlerinin herhangi bir müdahalesi olmadan 1906 Sandık nizamnamesine göre faaliyetlerini sürdürmüştür. 1924 yılından itibaren Hükûmetin sandığa müdahale etmesi sonucunda sandık müdürü ve personeli değiştirilmiştir. Bu tarihten itibaren sandığın para arzı konusunda pek fazla işlem yapmadığını

görmekteyiz. 1926 yılında Medeni Kanununun kabul edilmesi ve şer'î kanunların iptal edilmesi sonucunda eytam sandıkları lağvedilmiştir. Sandıklarda biriken para ya da sermaye, Eytam ve Erâmil Bankasına aktarılmıştır.

Sonuç

Kuruluş amacı, dul-yetim, deli ve bakıma muhtaç kişilerin sosyal ve ekonomik haklarını korumak ve değerlendirmek olan Eytam İdaresi (müdüriyeti) ve sandıkları 1851'de kurularak yetimlerin parasal ya da ekonomik işleri ile ilgilenmiştir. Bu sandık, Antalya'da 1866 yılında kurularak 1926 yılına kadar faaliyet göstermiştir. Antalya Eytam Sandığı'nın 1922-1924 yılları arasında tuttuğu İdâne Defteri'ne göre, Antalya Eytam Sandığı'nın gelir kaynağını, yetimlere ebeveynlerinden miras kalan nakdi ve gayrimenkuller oluşturmaktadır. İncelediğimiz İdâne defterine göre, bu dönemde merkez kazada çok fazla yetim bulunmadığı tespit edilmiştir zira deftere göre 17 yetimin malından sandıktan para arzı yapılmıştır. Ayrıca 17 yetimin toplam para arzında adı tespit edilemeyen bir yetimin, incelenen dönemde arz edilen paranın yüzde seksenini oluşturduğu belirlenmiştir.

Antalya Eytam Sandığı'nın, geleneksel para vakıflarının mantığı çerçevesinde esnaf, çiftçi ve memurlara finans destek sağlamakla birlikte ağırlıklı olarak esnaf ve ağa, bey gibi eşrafın faydalandığı tespit edilmiştir. Bunda dönemin Antalya'sında ticari hayatında tarımın etken olduğu sonucuna varmak mümkündür. Ayrıca Ziraat ve İtalyan Bankalarının varlığının sandığın piyasaya para arzının azalmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla beraber her ne kadar iki yıllık para arzında ortalama üç-beş adet işlem yapılmış olsa da piyasaya yüklü miktarda para arzında bulunduğu defterde saptanmıştır. İncelediğimiz dönemde Antalya Eytam Sandığı'nda 1922 ve 1923 yıllarında %9 olarak uygulanırken, 1924 yılından itibaren %12'ye çıkarıldığı ve ağırlıklı olarak bir yıl vadeyle çekildiği belirlenmiştir.

Sonuç olarak, sosyoekonomik yönden incelenen dönemle ilgili Müslim - gayrimüslim, kadın-erkek ayrımı yapılmadan sandıktan borç para verildiği belirlenmiştir. Antalya Eytam Sandığı'ndan müstakil olarak para çeken kadın sayısı 22 kişi olduğu; erkek ve kadın olarak müşterek tapu veya ipotek gösteren kadınların sayısı da 12 kişi olarak kayda geçtiği tespit edilmiştir. Burada önemli olan noktanın borç talep eden kişinin ipotek gösterebilmesi olduğu çalışma sonucunda ortaya konulmuştur; çünkü incelediğimiz defterde kimsesiz veya yardıma muhtaç kişilere yardım edildiğine dair herhangi bir belgeye rastlanmamıştır. Antalya'da para çekilirken ipotek olarak gösterilen gayrimenkuller, ağırlıklı olarak bağ, bahçe, ev ve ticari mekânlardan oluştuğu görülmektedir. Bu gayrimenkullerin ipotek değerleri belediyece tespit edilmesi incelediğimiz dönemde rayiç bedelleri yansıtması bakımından bölgenin iktisadi hayatına dair bilgiler yansıtmaktadır. Diğer taraftan Antalya Eytam Sandığı

birkaç yıllık dönemde çok fazla işlem yapmasa da arz ettiği para miktarı kırk bin lira kadardır. Faiz ve diğer gelirler toplamına bakıldığında altmış dört bin lira gibi bir meblağ sandıkta işlem görmüştür. Bu meblağ, incelenen döneme göre büyük miktar olduğu ve iktisadi hayatta sandıkların gelirinde faizlerin önemli yer tuttuğu görülmektedir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Antalya Eytâm Sandığına Mahsûs İdâne Defteri

(R. 1338-1340).

T.C. Cumburbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

004651-348825-002-001. 1 (6 Ağustos R. 1336-6 Ağustos 1920).

Resmî Yayınlar

Düstur I. Tertip, C.1, Matbaa-i âmire, Dersaadet, H. 1289.

Düstur I. Tertip, Zeyil C. 1, Dar-ı Matbaa-ı amire, İstanbul, 1298.

Düstur I. Tertip, Zeyil C. 4, Matbaa-ı Osmaniye, Dersaadet, 1302.

Düstur, I. Tertip, C. 3, Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet, 1329.

Düstur I. Tertip, C. 7, Başvekalet Devlet Matbaası, Ankara, 1941.

Düstur II. Tertip, C. 7, Başvekalet Devlet Matbaası, Ankara, 1941.

Düstur II. Tertip, C. 8, Başvekalet Devlet Matbaası, Ankara, 1941.

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

Ahmed Lütfü Efendi (1989) *Vakanüvist Ahmed Lüdfi Efendi Tarihi*, Cilt XI, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

AK Mehmet (2018) Teke Adı ve Yöresi Üzerine, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 30, s.1019-1040.

BEDEN Aydın (2007) Konya Vilayet Salnamelerine Göre XX. Yüzyılın Başlarında Antalya'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı, *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu (Antalya, 22-25 Kasım 2007) I*, Haz. Mustafa Oral, Akdeniz Üniversitesi Yayınları Yayın No: SM3, s. 176-196.

BİNGÖL Ayşe (2019) *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Antalya'da Aile Kurumu (1908-1945)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tarih Bölümü, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

BULUT Mehmet-Cem Korkut (2016) Finansal İstikrar ve Para Vakıfları Etkisi: Rumeli Para Vakıfları Örnekleri, *İslam Ekonomisi ve Finans Dergisi*, Cilt 1, s. 55-76.

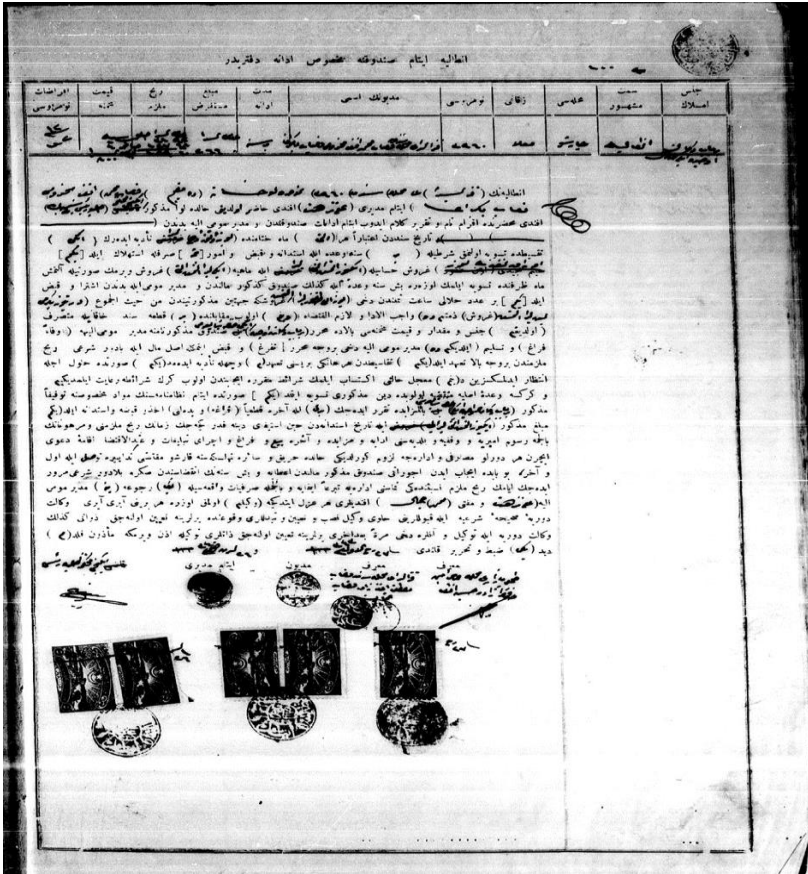
- CEZAR Yavuz (1998) 18. Yüzyılda Eyüp'te Para ve Kredi Konulan Özerine Gözlemler, *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp'te Sosyal Yaşam*, (Editör: Tülay Artan), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- ÇANLI Mehmet (2020) Tarihi Süreç İçerisinde Eytam Sandıklarının Hukuki Mevzuatı ve Karşılaştığı Sorunlar (1851-1920), *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 3, Sayı 9, s. 1301-1321.
- (2020) Eytam Sandıklarının Para Arzı (İdâne Defterleri) ve Sandıklardan Yetimlerin Faydalandırılması (1851-1926) *Tarihî Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 24, s. 163-193.
- ÇELEBİ Mevlüt (2015) Atatürk Dönemi ve Sonrasında Türkiye İtalya İlişkilerini Etkileyen Faktörler, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 31, Sayı 91, s. 93-130.
- ÇETİNKAYA Nurdan (2012) *XLI Numaralı Antalya Şer'îye Sicili Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi 1309-1315 (M.1892-1897)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- ERYÜKSEL Ahmet (1998) Osmanlı Devletinde Dul ve Yetimler, *Şarkiyat Mecmuası*, Cilt VIII, s. 285-298.
- GÜÇLÜ Muhammet (1994) *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya Şebri (1908-1950)*, Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi, Tarih Bölümü, Ege Üniversitesi, İzmir, 1994.
- KELEŞ Hamza (2001) Osmanlılarda 19. Yüzyıldaki Para Vakıflarının İşleyiş Tarzı ve İktisadî Sonuçları Üzerine Bir Çalışma -Karacabey (Mihaliç) Kazası Örneği, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 1, s. 189-207.
- ORTAK Şaban (2007) Büyük Savaşın (I. Dünya Savaşı) Eşiğinde Antalya, *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu (Antalya, 22-25 Kasım 2007)*, I, Haz: Mustafa Oral, Akdeniz Üniversitesi Yayınları Yayın No: SM3, s. 90-117.
- ÖZDEMİR Rifat (1990) Tokat'ta Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı (1771-1810), *Bellekten*, Cilt LIV, Sayı 211, s. 945-961.
- SAYAR Kemal (Şubat 1937) Elli Yıl Önce Antalya, *Türk Akdeniz*, Cilt 1, Sayı 1, s.10.
- ŞAHİN Furkan (2017) *Eytâm Sandıklarının Kuruluşu ve Konuyla İlgili Yasal Düzenlemeler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tarih Bölümü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- TÜRKOĞLU İrfan (2013) Osmanlı Devleti'nde Para Vakıflarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, s.187-196.

ÜNAL İrfan, 167 No'lu Çanakkale Eytam Sandığına Mahsus Teminatlı İdane Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (1920-1926), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2010.

İnternet Kaynakları

DİNÇ Güven, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Antalya'da İhracat ve İthalat", s.4. http://tdtts.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2018/02/Cumhuriyet_in-Ilk-Yıllarında-Antalyada-Ihracat-ve-Ithalat.pdf (Erişim Tarihi: 17.12.2021)

Ek

Ek 1. Eytam İdane Defteri Sayfasından bir örnek